

LBRIS

We know
books

MICHEL PASTOUREAU

ROZ

ISTORIA UNEI CULORI DIAFANE

Traducere din limba franceză de
Ana-Maria Datcu

CUPRINS

Introducere / 5

O CULOARE DISCRETĂ

De la origini până în secolul al XIV-lea

Primii pigmenți roz / 12

Carnația antică / 20

Vopsele, podoabe și haine / 28

Primele clasificări, primele
sisteme / 40

O CULOARE ADMIRATĂ

Secolele XIV-XVI

Mode noi / 54

Primele rețete / 66

Cea mai frumoasă dintre culori / 72

Desen sau culoare? / 86

O CULOARE ÎN CĂUTAREA UNUI NUME

Secolele XVI-XVIII

Ezitățile lexicale / 98

Regele florilor / 104

De la floare la culoare / 112

Primul romantism / 120

O CULOARE AMBIGUĂ

Secolele XVIII-XXI

De la masculin la feminin / 134

De la doamne la fetițe / 146

Prost gust, desfrâu
și pornografie / 152

Delicatețe, plăcere
și modernitate / 160

Concluzie / 175

Note / 180

Bibliografie / 189

Mulțumiri / 195

Credite foto / 198

LBRIS

We know
books

O CULOARE DISCRETĂ

De la origini până în secolul al XIV-lea

*Pagina 8***Rozurile din Pompei**

Pereții din Pompei prezintă multe nuanțe de roșu, dar și o anumită cantitate de roz. Uneori este vorba despre pigmenți roșii pe bază de cinabru care s-au transformat sub lavă și cenușă, alteori – și mai frecvent – despre pigmenți cu adevărat roz, fabricați de pictori pentru a reda nuanțele pielii, ale nudității. Pielea femeilor este întotdeauna mai deschisă decât cea a bărbaților.

Scenă de inițiere cultică, secolul I î.Hr., Pompei, Vila Misterelor

Apărut pe pereții peșterilor încă din Paleolitic, roșul este prima culoare pe care pictorii au învățat să o declină în diferite nuanțe. Cu toate acestea, în gama de rozuri au făcut-o doar relativ recent, cel puțin în Europa: în secolul IV î.Hr. Cele câteva urme ale acestei culori care pot fi identificate la date mai vechi pe pereți sau obiecte mobile nu se datorează muncii pictorilor, ci a timpului, care uneori a transformat în diferite nuanțe de roz tonuri care inițial erau roșii, maro sau portocalii.¹

Această apariție tardivă a rozului în pictura europeană este oarecum surprinzătoare, mai ales că natura oferă diferite exemple

*Pagina alăturată***Roz în Paleolitic?**

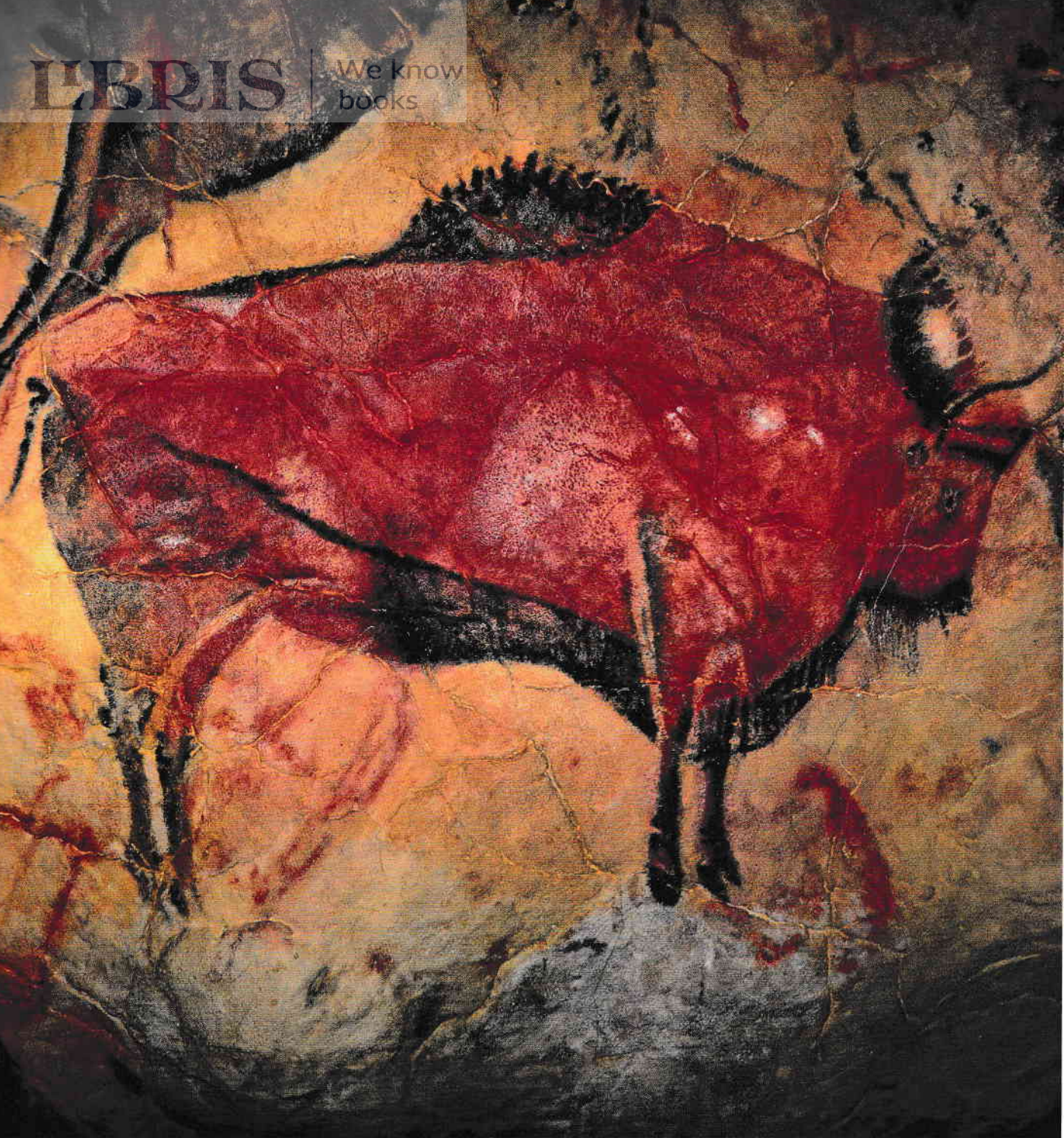
Paleta pictorilor preistorici este relativ limitată: roșu, negru, galben, puțin maro și portocaliu, uneori alb, dar niciodată verde sau albastru. Nuanțele diferitelor culori sunt destul de numeroase, dar sunt mai des rezultatul trecerii timpului decât al dorinței pictorilor înșiși. Este în special cazul câtorva roșuri rozalii care se văd în mai multe peșteri, cum ar fi cea din Altamira, în nordul Spaniei.

*Marele bizon de la Altamira, –15500/–13500.
Santillana del Mar (Spania), Peștera Altamira,
Sala Bizonilor*

ale acestei culori, prezentă nu numai pe numeroase plante, minerale sau scoici, pe blana și penajul anumitor animale, ci și, într-un mod mai efemer, în efectele luminoase legate de cursul soarelui, de ciclurile lunii sau chiar de fenomene naturale precum furtunile ori erupțiile vulcanice. Artiștii și meșteșugarii din Antichitate au căutat să reproducă aceste nuanțe de roz doar în mod discret, iar societățile europene au încercat să le clasifice și să le denumească mult mai târziu.

LEBRIS

We know
books

În Grecia antică, descoperiri recente de picturi macedonene datând de la sfârşitul secolului al IV-lea și începutul secolului al III-lea au adus primele dovezi incontestabile ale utilizării rozului de către pictori. Rozuri cu adevărat roz, nu roșuri mai mult sau mai puțin deschise ori portocaliuri trăgând spre roșu, așa cum se poate vedea pe vasele ale căror figuri au căpătat la ardere nuanțe apropiate de cele ale cărămizilor sau țiglelor. Să cităm ca exemplu un faimos kylix attic din anii 500–480, atribuit pictorului Onesimos: pe fundul cupei, o femeie goală – temă rară pe vasele grecești – arată un corp întins, într-o nuanță roz frumoasă, neobișnuită chiar și pentru a reprezenta pielea feminină, adesea mai deschisă decât pielea masculină. Dar este vorba aici despre ceramică, nu despre pictură murală.

Descoperirile făcute în Macedonia în ultimele decenii ne arată autentice decoruri policrome. Acestea pun sub semnul întrebării ideea unei palete grecești limitate la patru culori (roșu, alb, negru, galben), idee moștenită de la Pliniu și comentatorii săi moderni și care trebuie abandonată definitiv. Aceste

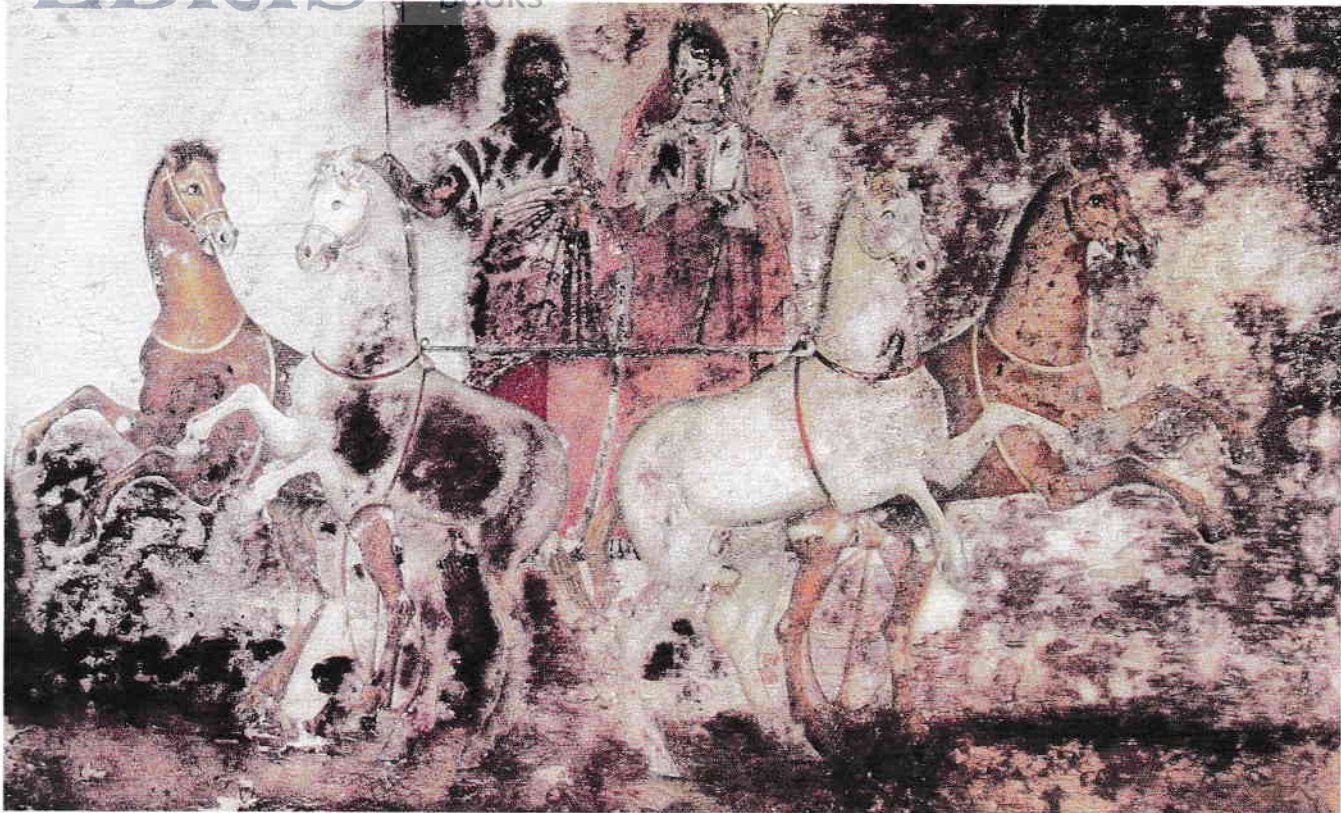
obiecte decorative pictate provin din palate în ruine, temple funerare și mai ales din morminte princiare de la sfârșitul epocii clasice și începutul epocii elenistice, databile între anii 330 și 280. Desfășurate în mai multe etape între 1977 și 2014, săpăturile arheologice au scos la iveală o cantitate abundentă de material arheologic (bijuterii, arme, obiecte prețioase) și au dezvăluit o serie de scene și motive pictate care constituie o contribuție excepțională la cunoștințele noastre despre pictura din secolele IV–III. Camere, paturi, stele, tronuri, mobilier regal, pereți și fațade: totul este decorat cu nuanțe vii și variate, atât piatra, cât și marmura, fildeșul, metalul sau simpla tencuială.

Kylix cu figuri roz

Kylixul este o cupă largă și puțin adâncă, folosită în general pentru a degusta vinul la banchete. Acesta prezintă o hetairă complet nudă – temă rară în ceramica greacă – dedicându-se jocului *kottabos*, care constă în încercarea de a arunca restul vinului din libație într-un recipient situat la o anumită distanță, invocând în același timp numele unei anumite persoane. Dacă ținta este atinsă, legătura cu această persoană va fi favorabilă. Aici, rozul evident al figurilor, destul de frecvent în ceramica attică, provine din natura argilei utilizate și din gradul său de ardere.

Ceramică attică, circa 500 î.Hr., Los Angeles, Muzeul J. Paul Getty, Colecția Villa Getty

Sus și pe pagina dublă următoare

Picturi funerare macedonene

Picturile descoperite pe pereții mormintelor regale din Vergina, în Macedonia, au îmbogățit profund, în ultimii 50 de ani, cunoștințele noastre despre materialele și procedeele utilizate de pictorii greci de la începutul epocii elenistice. Paleta lor, bogată și variată, prezintă unsprezece nuanțe diferite. Rozul este

obținut fie prin amestecarea albului de plumb și al albului de os cu puțin ocru roșu, fie prin juxtapunerea unei mici cantități de cinabru și a unei cantități de argilă albă. Amestecul celor două culori se produce atunci în ochiul privitorului.

Hades răpind-o pe Persefona. Picturi funerare în mormântul Euridicei, mama lui Filip al II-lea, rege al Macedoniei, în jurul anului 340 î.Hr., Necropola din Vergina (Aigai), Salonic

Cele mai somptuoase decorațiuni se găsesc în patru morminte mari situate în satul Vergina, nu departe de Aigai, prima capitală a regilor Macedoniei: acela al lui Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru cel Mare, decedat în 336, acela al mamei sale, Euridice, decedată cu o generație mai devreme, și cele ale altor doi prinți sau prințese mai tineri, dar neidentificați. La aceste patru morminte se adaugă multe altele, în Vergina și în alte locuri, precum și fragmente mai mari sau mai mici de decorațiuni murale și mobilier.²

Studierea acestor morminte ne-a reînnoit profund cunoștințele despre practicile picturale din Grecia antică.³ Nu numai că paleta, departe de a se limita la câteva culori, cuprinde unsprezece culori (roșu, negru, galben, alb, albastru, verde, gri, violet, portocaliu, maro și roz), ci aceste unsprezece culori sunt fiecare declinate în mai multe nuanțe datorită amestecurilor de pigmenți sau suprapunerii straturilor colorate care formează un fel de glazură. Se observă chiar că pictorii foloseau deja ceea ce se va regăsi mai târziu în pictura romană: „amestecul optic”. Pentru a obține rozul, de exemplu, ei puteau amesteca sau suprapune roșu și alb, dar puteau și juxtapune aceste două culori în mici tușe: atunci ochiul spectatorului era acela care realiza amestecul și vedea rozul. Un astfel de procedeu, perfect cunoscut de

antici, va fi teoretizat abia în 1839 de Michel-Eugène Chevreul în celebra sa lucrare *De la loi du contraste simultané des couleurs* [*Despre legea contrastului simultan al culorilor*], o carte voluminoasă și dificilă, dar care a exercitat o mare influență asupra pictorilor impresionisti datorită rezumatului pe care Charles Blanc l-a oferit în 1867 în *Grammaire des arts du dessin* [*Gramatica artelor desenului*].⁴

Analizele efectuate asupra acestor diferite decoruri macedonene au evidențiat utilizarea a numeroși pigmenți, mai variați decât aceia pe care îi cunoșteam din pictura greacă anterioară. Îi vom menționa aici doar pe aceia folosiți pentru a produce nuanțe de roz prin amestecare, suprapunere sau juxtapunere. Albul este obținut din cretă sau materiale cretoase, caolin (argilă albă), uneori din oase calcinate, trei substanțe naturale deja utilizate de pictorii din Paleolitic.

Dar se remarcă și utilizarea abundentă a unui produs care avea să cunoască un succes de lungă durată: ceruza, pigment artificial pe bază de plumb. Pentru a o fabrica, cea mai simplă metodă constă în utilizarea acțiunii oxidante a unui acid asupra unor lamele de plumb, închise ermetic într-un recipient care conține materii organice gata să fermenteze și să degajeze dioxid de carbon. Odată recoltată, ceruza este spălată, măcinată, uscată și păstrată sub formă de